

LBRIS

We know
books

Colecția
„Boris Cyrulnik în dialog”

DIALOG DESPRE
NATURA UMANĂ

Director: Lavinia Spandonide
Director editorial: Paul Marinescu
Redactor: Maria Hulber
Tehnoredactor: Constantin Niță

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
CYRULNIK, BORIS

Dialog despre natura umană / Boris Cyrulnik,
Edgar Morin ; trad. din lb. franceză de
Alina-Daniela Marinescu. - Ed. a 2-a.
- București : Editura Spandugino, 2024
ISBN 978-630-6543-56-4

I. Morin, Edgar
II. Marinescu, Alina-Daniela (trad.)

316
159.9

Boris Cyrulnik, Edgar Morin
Dialogue sur la nature humaine
© 2000 Éditions de l'Aube

Copyright © Spandugino, 2024
Toate drepturile rezervate Editurii Spandugino

Editura Spandugino
Strada Docenților, nr. 18, sector 1, București
Comenzi telefonice: 0040 737 730 700
Comenzi prin e-mail: office@edituraspandugino.ro
Comenzi online: www.edituraspandugino.ro

I

Boris Cyrulnik. – Vă urmăresc de mult timp – mi se întâmplă chiar să vă citesc – și am impresia că facem parte din aceeași echipă intelectuală. Mă bucur să întâlnesc aici un coleg. Observ că totul vă interesează, iar acesta este chiar reproșul care mi se face și mie. Cred că, în ceea ce privește ideile, putem alege. Fie luăm hotărârea să fim specialiști într-un anumit domeniu, o situație foarte confortabilă din punct de vedere intelectual, întrucât este suficient să acumulăm din ce în ce mai multe informații despre un subiect tot mai precis: ajungem atunci, așa cum se spune, să știm totul despre nimic. Fie decidem să fim generaliști, adică să ne preocupăm, câte puțin, de fizică, chimie, biologie, medicină legală, psihologie: ajungem atunci să nu ne mai specializăm în niciun domeniu, dar să avem cea mai bună opinie despre

persoana care stă în fața noastră și pe care o numim ființă umană. Acestea sunt două atitudini, două politici total diferite ale cunoașterii...

Citindu-vă, îmi dau seama că am găsit la dumneavoastră o atitudine mentală ce privește ființa umană.

Edgar Morin. – E adevărat, dar nu sunt de acord cu ideea că trebuie, mereu și neapărat, să alegem între cele două alternative, adică ori să fim specialiști și să avem o cunoaștere pertinentă, recunoscută de colegi, de universități și de instituții, ori să fim generaliști și să avem o cunoaștere inconsistentă. Se pune problema chiar de a evita această alternativă, așa cum este cazul în ecologie, de exemplu. Competența ecologului vizează modalitățile de regularizare și de dereglare a diferitelor elemente care fac parte dintr-un ecosistem. Jucând rolul de dirijor, el va apela la știința botanistului, zoologului, microbiologului, geologului etc. Același lucru se întâmplă cu științele despre planeta noastră: de la descoperirea plăcilor tectonice, Terra este studiată ca un sistem foarte complex, ale cărui componente se află în relație directă.

În general, atunci când e vorba de un obiect ale cărui elemente sunt în relație directă, apelăm la diferiți specialiști ai acestuia, informându-ne, în același timp, și acumulând cunoștințe-cheie legate de disciplinele lor.

Ajung, în acest caz, la ideea foarte importantă a culturii. Ce este cultura? Este faptul de a nu te simți neputincios atunci când te afli în fața unor diferite probleme! De exemplu, a fi cultivat din punct de vedere istoric înseamnă ca, atunci când se vorbește despre Bosnia, să deții un minimum de cunoștințe pentru a o situa în contextul său istoric, geografic, al istoriei comunismului, al Balcanilor etc. De fapt, adevărata problemă este de a face legătura între cunoștințe compartimentate și voința de a le integra, de a le contextualiza sau globaliza. Pot să vă dau propriul meu exemplu, cel al cărții intitulate *L'Homme et la mort*. De ce o asemenea carte? Fără îndoială că eram fascinat de un astfel de subiect, o pulsione inconștientă care își are, poate, originea în moartea mamei – aveam zece ani –, dar și în moartea din timpul Rezistenței ori în cea a multor prieteni... M-am hotărât, așadar, să studiez atitudinile, concepțiile umane

în fața morții. Aceasta se întâmpla în 1950. Or, știți că nu exista, că nu există nici acum o tana-tologie, o știință a lucrurilor despre moarte. Ca să scriu această carte, a trebuit să studiez lucrările de etnografie consacrate concepțiilor despre moarte în societățile arhaice, dar și pe cele despre religii, despre mituri... Am studiat opiniile adulților despre moarte, atitudinile filosofilor care nu mai cred în nemurirea sufletului, religiile despre salvarea sufletului, problema morții în civilizațiile contemporane; m-am întrebat, de asemenea, și ce anume înseamnă moartea din punct de vedere biologic. Cercetarea mea mă obliga să pornesc de la biologie și să ajung la mitologie. Pe parcursul studiului, mi-am dat seama că ceea ce numim antropologie – știința despre om – este ceva fragmentat, mutilat. În antropologia culturală sau socială, omul biologic era complet eliminat. Într-o viziune în care determinările erau pur materiale, se considera că miturile țin de suprastructură, în timp ce ele sunt, de fapt, elemente profunde ale realității umane. Cred că acesta este motivul întâlnirii noastre. În opinia dumneavoastră, ca și în a mea, nu se poate vorbi despre ființa umană fără a o

vedea, în același timp, ca o entitate biologică, culturală, psihologică și socială. Ne-am întâlnit fiindcă știm că fantasma, imaginarul sau mitul sunt realități umane fundamentale.

Boris Cyrulnik. – Eu cred că Occidentul are, într-adevăr, o capacitate de fragmentare. De altfel, această fragmentare (adică faptul de a fracționa obiectele) este cea care i-a conferit Occidentului capacitatea sa tehnică și intelectuală. Dar, dacă acest obiect fracționat aprofundează lucrurile, merge din ce în ce mai departe și devine performant în laborator, lucrul acesta nu mai este valabil și în viață. Gândirea occidentală (iar aceasta este cea mai mare capcană a ei) a ajuns la concluzia că un fragment poate fi separat de întreg, însă fragmentul este o parte a întregului. Specialiștii noștri au obținut performanțe atât de bune, încât discursul lor social a admis faptul că fragmentul poate fi separat de întreg. Se decupează o parte, se face o fragmentare artificială, dar e o fragmentare didactică. După ce am folosit-o în scop experimental, uităm sau refuzăm să o reintegrăm în întreg. Avem aici de-a face cu o eroare de raționament. Ați privit

moartea ca pe un obiect care creează conexiuni și suscită reflecția. Așa cum notați în *L'Homme et la mort*, acest subiect de reflecție trebuie să pornească de la biologie. La ce servește moartea din punct de vedere biologic? Nu ne-am pus cu adevărat această întrebare; și cred chiar că Occidentul nostru a refulat-o. Însă câteva pagini din cartea dumneavoastră vorbesc despre etologie, despre non-reprezentarea morții la animale. Iar întrebările pe care vi le puneți în 1951 sunt încă de actualitate. Peste un secol sau două, când vom avea, în sfârșit, răspunsul, ne vom întâlni din nou să discutăm... De fapt, există o contradicție în opinia conform căreia un obiect de studiu poate fi coerent, de vreme ce el este, de fapt, o parte a realului, în mod arbitrar decupat de gândire, de tehnică și laborator. Atunci când studiem locul omului în lumea vie, ajungem la concluzia că omul nu mai poate gândi singur, că e obligat să aibă în jurul lui o echipă. Capcana gândirii ar fi de a provoca o confuzie teoretică, un fel de ecumenism al genurilor. Dar nu este deloc așa! Este vorba despre asocierea oamenilor din diferite discipline pentru a studia un obiect din mai multe puncte de vedere.

Fiecare rămâne ceea ce este, trebuie doar să învețe să dialogheze cu celălalt. Biologul rămâne biolog, dar el poate încerca să stabilească o conexiune cu multiplele cunoștințe ale unui psihanalist sau ale unui sociolog.

Edgar Morin. – Dar e nevoie de multe discuții pentru ca interdisciplinaritatea să dea roade; dacă nu, va fi cam ca la ONU: toată lumea va dori să-și apere granițele și teritoriul! Să continuăm discuția despre fragmentare. Bineînțeles, vom ajunge să credem că frontierele artificiale dintre discipline corespund realității; aceasta este prima iluzie. Dar reprezintă reușita științei. Am uitat chiar că experimentul înseamnă a lua un corp din mediul său natural și a-ți exercita influența asupra lui într-un mediu artificial. S-au dezvoltat tehnici de manipulare în toate domeniile, ignorându-se totodată realitatea ființelor vii, a ființelor umane. Astăzi, dezvoltarea puterii manipulative a științei, de la energia atomică până la genetică, reprezintă o adevărată problemă. Avem puterea, dar nu și adevărata cunoaștere și, cu atât mai puțin, înțelepciunea... Un alt defect este cel al reducției. Credeam că putem